

МЕТАФОРА ПУТОВАЊА У ПОЛИТИЧКОМ ДИСКУРСУ

У раду су обрађене појмовне метафоре у политичком дискурсу. Циљ је да установимо како изгледа Европска унија у сликовној схеми јавног политичког српског дискурса штампаних медија. Анализиране су појмовне метафоре које се баве Европском унијом и уласком наше земље у ЕУ. Теоријски оквир истраживања темељи се на начелима когнитивне лингвистике (теорија појмовне метафоре и метонимије) и критичке анализе дискурса. Посебно се бавимо метафорама кретања и путовања. Метафоре представљају моћно дискурзивно оружје. Њихова веза са друштвом је двосмерна – метафоре се обликују под утицајем друштва, али и саме обликују друштвену стварност истицањем одређених аспеката неког појма. Метафоре пласиране од стране медија свесно или несвесно утичу на позитивно или негативно перцепирање ЕУ код обичних грађана.

Кључне речи: појмовна метафора, политички дискурс, метафора путовања, Европска унија

1. Увод

Предмет овог рада биће појмовне метафоре у политичком дискурсу. Циљ је да установимо како изгледа Европска унија у сликовној схеми јавног политичког српског дискурса штампаних медија. Анализираћемо појмовне метафоре које се баве Европском унијом и уласком наше земље у ЕУ. Теоријски оквир истраживања темељи се на начелима когнитивне лингвистике (теорија појмовне метафоре и метонимије) и критичке анализе дискурса. Спој когнитивне лингвистике и критичке анализе дискурса доприноси стварању синергичне вредности у обе истраживачке парадигме. Метафоре се више не сматрају тек безазленим декоративним елементом у дискурсу, већ моћним когнитивним средством убеђивања и формирања мишљења. Кроз дискурс је могуће наметнути одређени начин мишљења, манипулисати јавним мњењем, а самим тим и креирати стварност која је по вољи држалаца моћи. „Своју огромну убеђивачку моћ метафора црпи из своје фундаменталне функције перспективизације, усмеравања пажње на оно што је по вољи њихових твораца“ (СИЛАШКИ, ЂУРОВИЋ, РАДИЋ-БОЈАНИЋ 2009: 9). У јавном говору, метафорама се истичу пожељни аспекти

---

* marija.millosavljevic@gmail.com

** Рад је написан под менторством проф. др Марине Јањић, као семинарски рад у оквиру Докторских академских студија на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, те јој се аутор овом приликом искрено захваљује на пруженој подршци и стручној помоћи.

стварности, а истовремено се прикривају неки њени негативни, нежељени или неважни аспекти.

„Рефлекс друштвених збивања у језичким конструкцијама је аксиом, али је вредно дискусије питање на који начин стварност диференцира језик или можда долази до обрнутог процеса у коме језик осликава стварност“ (ЈАЊИЋ, ЧУТУРА 2012: 113). Језик је моћно средство концептуализације стварности, које своје тајанствено оружје проналази у метафори. Метафора представља средство за језичку концептуализацију света. Концептуализација стварности уз помоћ појмовних метафора указује на постојање универзалних сликовних схема које су резултат животних универзалија, тј. образаца људске егзистенције у савременим условима живота. Метафора је најважнији креативни и језички агенс. Присутна је у самом корену настанка и развика читавог човековог језичког и менталног света.

Језик пружа увид у когнитивне функције, у природу, структуру и организацију мисли и идеја. Метафоре, као когнитивни инструменти, обликују и начин изражавања и начин размишљања. „Критичка анализа дискурса схвата дискурс као 'друштвено конститутиван у истој мери колико и друштвено условљен' и првенствено се бави односом између језика и моћи“ (СИЛАШКИ, БУРОВИЋ, РАДИЋ-БОЈАНИЋ 2009: 14). Политички дискурс се третира као израз мање или више прикривених односа премоћи, борбе за власт и контролу. Основни принцип критичке анализе дискурса јесте идентификација и анализа лингвистичких манипулација. Главна сврха политичког дискурса јесте убеђивање, односно манипулација јавношћу и јавним мњењем. Потребно је установити која се језичка средства користе ради остварења овог циља.

Метафоре истичу и чине кохерентним одређене аспекте нашег искуства, али могу и да „креирају стварности, нарочито друштвене стварности“ (LAKOFF, JOHNSON 1980: 156). Метафора није тек пуки одраз већ постојеће објективне стварности, већ конструкција стварности, путем категоризације која подразумева избор појединих својстава као критичних, а других као некритичних. „Људи на власти намећу своје метафоре“ (LAKOFF, JOHNSON 1980: 157), макар и несвесно.

Главно политичко оруђе у индиректном и неосетном формирању жељеног мишљења јесу когнитивне (појмовне) метафоре, које могу постати и најмоћније оружје у остваривању жељених политичких циљева. Политичке идеје и ставови, процеси интеграције, удруживања, циљеви и визије, најбезболније и најуверљивије се могу представити, односно могу се неосетно наметнути, уз помоћ појмовних метафора заснованих на пресликавању по нечему сродних конкретних ентитета на апстрактне. Једна од најупечатљивијих доследних метафора јесте ментална схема Европске уније која, као организовани друштвени феномен, креира друштвену стварност већ деценијама, а тиме и језичке обрасце којима се посредно обликује свет и мисао о њој међу људима. Феномен познат као Европска унија становнике Европе и света није оставио равнодушним ни на који начин, а нарочито у когнитивном смислу, који је директно заслужан за формирање друштвених и индивидуалних ставова и судова о њој.

2. Појмовна метафора

У оквиру традиционалног приступа проучавању, метафора се може објаснити уз помоћ пет најприхваћенијих својстава (KÖVECSES 2010: ix). Класична теорија метафоре посматрала је метафору као лингвистички феномен, својство речи, а не мишљења. По традиционалном моделу сматрало се да су метафоре мотивисане сличношћу – метафора је схватана као механизам заснован на сличности двају ентитета који се упоређују, где су реч или синтагма из одређеног концепта коришћене изван конвенционалног значења са циљем да изразе други сличан концепт (LAKOFF 1993: 202). Сматрано је да свакодневни језик није имао метафору, већ је метафора дефинисана као лингвистичка експресија са уметничком и реторичком сврхом. Традиционални концепт метафоре представљао је метафору као свесну и намерну употребу одређених речи, којом може овладати само особа која је за то талентована. Метафора није прихватана као неизбежни део свакодневне људске комуникације, а камоли свакодневног људског мишљења и резоновања, већ као језички украс који није неопходан за комуникацију.

Ова класична теорија о метафори била је прихваћена вековима и схватана је као дефинитивна истина, а не само као теорија. Прекретницу у схватању метафоре чини књига *Metaphors We Live By*, Џорџа Лејкофа и Марка Џонсона. Ови аутора нису били сагласни са поставкама традиционалистичког концепта метафоре, где је метафора схватана као ствар периферног интереса, већ су делили хипотезу да је она од централне важности. Ново виђење метафоре Лејкофа и Џонсона оспорава темељне поставке традиционалне теорије о метафори, а њихова концепција метафоре позната је под називом *когнитивнолингвистички поглед на метафору* (KÖVECSES 2010: x). Лејкоф и Џонсон сматрају да је метафора неизбежни процес свакодневног људског мишљења и резоновања. Њена сврха није само реторичка и уметничка, већ је „наш обични концептуали систем, у коме мислимо и деламо, суштински метафоричне природе“ (LAKOFF, JOHNSON 1980: 3). Према томе, метафора се користи у свакодневном животу, користе је обични људи, не само људи посебног талента. Аутори тврде да су и процеси људског размишљања метафорични (LAKOFF, JOHNSON 1980: 6), што значи да је метафора схваћена као екстралингвистичка појава укорењена у начину размишљања људи.

Апстрактне појаве не доживљавамо непосредно, већ их сводимо на познато искуство, односно разумевамо један појам путем другог појма, а то је, по мишљењу Лејкофа и Џонсона, суштина метафоре (LAKOFF, JOHNSON 1980: 6). Метафора је у когнитивној лингвистици схваћена као механизам мишљења помоћу кога разумевамо и организујемо стварност (ДРАГИЋЕВИЋ 2007: 90).

Механизам метафоре састоји се у пресликавању структуре једног појма (или појмовног домена), који је обично чулно сазнатљив и добро познат, на други домен. „Домен који ’позајмљује’ своју структуру назива се изворни, а онај који се на основу њега разуме назива се циљни“ (КЛИКОВАЦ 2004: 11–12).

3. Пут Србије у Европу

Метафорички сценарио ПУТОВАЊА користи се у великој мери за концептуализацију различитих политичких процеса, између осталог – и процеса интеграције Србије у Европску унију. Политичке одлуке и поступци лакше се прихватају када су потпомогнути моћним когнитивним средством, у овом случају – метафором ПУТОВАЊА.

Пошто су појмовне природе, метафоре могу да утичу на наше размишљање, делање и међусобне односе. Метафоре у политичком дискурсу употребљавају се на различите начине и за постизање различитих циљева. Често се користи метафора путовања, и она упућује на то да се позитивно кретање у Србији дешава у правцу Западу. Позитивно кретање је концептуализовано као кретање унапред, а пошто је будућност испред говорника, прикључење Европској унији је представљено као једини начин на који Србија може да преживи и да успе. Србија, Европа и пут Србије у Европу концептуализовани су кроз анализу употребе метафора. Релације које подразумевају чланство у Европској унији сликовито се представљају путевима, стазама, путањама, путовањима.

Циљ политичара јесте приступање Србије Европској унији. Тај процес је концептуализован као путовање. Сценарио путовања у себи има следеће елементе: политички процес (транзиција у Србији) је путовање које почиње од почетне тачке (стари политички систем) и креће се према циљу / дестинацији (Европа; Европска унија)¹ по посебној путањи или по неколико путања (економске, политичке и социјалне реформе у Србији); политички догађаји који спречавају имплементацију политичких процеса бивају препреке (економски, политички и социјални проблеми) на путањи или на странпутицама које воде у слепу улицу (повратак на стари систем); учесници у политичким процесима су учесници у путовању (политичари, народ), који путују заједно по једној или више путања (економске, социјалне и политичке реформе); степен учешћа учесника у политичким процесима је брзина којом се крећу током путовања (РАДАНОВИЋ-ФЕЛБЕРГ 2009: 54).

Анализирана језичка грађа прикупљана је у првој половини 2016. године прегледањем новинских политичких чланака у познатим дневним листовима: *Политика*, *Блиц*, *Вечерње новости*, *Телеграф*, *Прес*, *Данас*, *Курир*. Корпус примера припада политичком дискурсу. Он обухвата говор учесника у примарном дискурсу, а то су политичари, који путем метафора настоје да креирају друштвену стварност, као и говор оних који у секундарном дискурсу прихватају такав појмовни апарат и кроз језик медија утичу на најширу јавност, а ту спадају политички аналитичари и новинари.

Метафоре пласиране од стране медија као представника секундарног дискурса имају идеолошку вредност. Помоћу њих се свесно или несвесно утиче на позитивно или негативно перцепирање ЕУ код обичних грађана. Прикључење Србије Европској унији често се поима преко појма ПУТОВАЊА. „Повезивање КРЕТАЊА и ОДРЕДИШТА, које имплицира остварење циља, кореспондира са друштвеном активношћу усмереном ка постизању циља у политичком дискурсу, те повезује два

---

¹ Метонимија је логичка поента метафоре: Европа је Европска унија.

домена у појмовну метафору СВРСИСХОДНА ДРУШТВЕНА АКТИВНОСТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ ПО ПУТАЊИ КА ОДРЕДИШТУ“ (СИЛАШКИ, ЂУРОВИЋ, РАДИЋ-БОЈАНИЋ 2009: 125). На пример:

1. *Нови амерички амбасадор у Србији Кајл Скот изјавио је да је апсолутно уверен да је Србија одлучна да настави **проеврски курс** и да ће САД учинити све да је подрже на том **путу*** (Политика, 17. фебруар, 2016).
2. *Вучић: Србија има карту за **пут у Европу*** (Данас, 26. јануар 2016).
3. *Орбан: залажем се за **улазак Србије у ЕУ*** (Блиц, 23. април 2016).
4. *Она је истакла и да је **пут европских интеграција Србије средњорочан**, да не иде преко ноћи, али да јесте **стратешко одређење владе како би грађани Србије живели боље*** (Блиц, 30. март 2016).

Процес прикључења Европској унији концептуализује се као ПУТОВАЊЕ, тј. КРЕТАЊЕ ПО ПУТАЊИ У ПРОСТОРУ. Метафора ПУТОВАЊА је реторичка метафора, коју чине иновативни, проширени метафорички изрази, који се користе намерно и свесно у циљу постизања одређених ефеката. „Такве метафоре по правилу најпре заузму истакнуту позицију у политичком дискурсу, а касније их различити људи на различите начине користе у најразличитијим контекстима ради постизања различитих реторичких циљева“ (СИЛАШКИ, ЂУРОВИЋ, РАДИЋ-БОЈАНИЋ 2009: 140).

Држава Србија је преко метафоре ДРЖАВА ЈЕ ОСОБА представљена као путник. Метафорички сценарио ПУТОВАЊА претпоставља да путник остварује циљ путовања и стиже до крајњег одређишта, а то је Европска унија. Она постаје део или САДРЖАНИ ОБЈЕКАТ САДРЖАТЕЉА, Европске уније. При томе, долази до преплитања појмова КРЕТАЊА и САДРЖАВАЊА, због чега се често дешава да у једном примеру наилазимо на метафоричке изразе који припадају два појмовним доменима:

1. *Србија је земља која се налази **на путу у ЕУ**, али је **штитила своју слободу и независност*** (Телеграф, 8. април 2016).
2. *Србија **наставља пут ка ЕУ** и мора се **прилагодити њеним ставовима**, то је део тог пута* (Прес, 1. март 2016).
3. *После усвајања резолуције, **известилац за Србију Дејвид Мекалистер је оценио да њено усвајање огромном већином шаље снажан сигнал да је ЕП спреман да настави да **пружи подршку Србији на путу ка ЕУ***** (Политика, 4. фебруар 2016).

Придруживање Србије Европској унији представља комплексну друштвену активност, која се на апстрактном нивоу концептуализује кроз метафору ПУТОВАЊА. Метафора ПУТОВАЊА одражава сву комплексност процеса који, у овом случају, као одређишну раван има долазак Србије у ЕУ, односно прикључење земље Европској унији. „На вишем степену пресликавања метафорички сценарио ПУТОВАЊА служи за разумевање метафоре СТРУКТУРА ДОГАЂАЈА, у којој се различите врсте догађаја и њихови аспекти концептуализују као МЕСТО, СИЛА и

КРЕТАЊЕ“ (KÖVECSES 2010: 139). Лејкоф тврди да постоји метафорички сценарио за разумевање СТРУКТУРЕ ДОГАЂАЈА и наводи пресликавања која служе за разумевање овог метафоричког сценарија. Нека од тих пресликавања пронашли смо у анализираном корпусу: ПРОМЕНА ЈЕ КРЕТАЊЕ; АКЦИЈА ЈЕ САМОИНИЦИРАНО КРЕТАЊЕ; НАЧИН НА КОЈИ СЕ АКЦИЈА ВРШИ ИЛИ СРЕДСТВО ЗА ЊУ ЈЕСТЕ ПУТАЊА КА ОДРЕДИШТУ; ТЕШКОЋЕ У АКЦИЈИ ЈЕСУ ПРЕПРЕКЕ НА ПУТУ; ДУГОРОЧНЕ, СВРСИСХОДНЕ АКТИВНОСТИ СУ ПУТОВАЊА (КЛИКОВАЦ 2004: 25).

Надаље анализирамо концептуализацију процеса путовања у јавном дискурсу Србије, реализованог кроз различите метафоричке изразе, језичке примере појмовне метафоре ПУТОВАЊА. Као главну метафору издвајамо ДОЛАЗАК СРБИЈЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ ЈЕ ПУТОВАЊЕ. Ова метафора одражава основну схему метафоричког сценарија ПУТОВАЊА: ПОЧЕТНА ТАЧКА – ПУТАЊА – ОДРЕДИШТЕ. Изворни домен јесте ПУТОВАЊЕ, а циљни домен је ДОЛАЗАК СРБИЈЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ. Метафора ДРЖАВА ЈЕ ОСОБА налази се у основи метафоре ДОЛАЗАК СРБИЈЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ ЈЕ ПУТОВАЊЕ. „Путем ове метафоре Србија се концептуализује као путник који се налази у одређеној тачки пред путањом одређене дужине и карактеристика, која се мора савладати да би се достигао циљ“ (ŠARIĆ 2005: 151).

1. *Нагласио је да Србија мора остати на европском путу* (Политика, 1. март 2016).
2. *Он је посебно нагласио и значај будућег отварања Поглавља 24 и похвалио напоре и непопуларне мере које Србија предузима на путу ка Европској унији* (Блиц, 1. фебруар 2016).
3. *Видећемо шта ће бити после избора у Србији која је већ на правом путу према Европској унији* (Блиц, 7. април 2016).
4. *Мислим да је Србија на правом путу, али да је тај пут дуг и не треба журити* (Блиц, 10. март 2016).
5. *Србија је показала запажен реформски темпо на путу ка чланству, ако настави тако, може да претекне друге земље кандидате* (Прес, 9. фебруар 2016).
6. *Од Србије се тражило, и данас се тражи, да „заборави на прошлост“ како не би угрожавала суседе и како би остварила помаке у евроинтеграцијама* (Политика, 12. април 2016).
7. *Терористички напади у Бриселу и здружена борба ЕУ против тероризма не би требало да имају последице по наставак европских интеграција Србије, односно успоравање тог пута* (Данас, 24. март 2016).
8. *Без ових компонента пут према ЕУ биће тежак* (Данас, 7. фебруар 2016).
9. *Брзина процеса напредовања Србије ка ЕУ у многоме зависи од ЕУ* (Вечерње новости, 17. фебруар 2016).

У основи метафоре ПУТОВАЊА налази се метафора КРЕТАЊА, која описује кретање између два простора. Србија је концептуализована као путник који отпочиње путовање; она напушта један простор и на путу је ка другом простору, ка Европској

унији. Путовање је једносмерно, кретање се врши од Србије ка Европској унији, а не обрнуто.

Примери концептуализују путовање као кретање у простору, које је пак више статично него динамично. У неким примерима, у метафору ПУТОВАЊА уводе се елементи временског оквира, чиме се имплицира активан однос у остварењу циља, кроз аспект кретања напред, ка временском оквиру будућности.

3.1. Кораца на путу ка Европској унији

У анализираним примерима проналазимо метафорички израз *корак*. То је један од уобичајених израза у метафоричком сценарију ПУТОВАЊА и заснива се на метафори АКЦИЈА ЈЕ САМОИНИЦИРАНО КРЕТАЊЕ.

1. *У току је расправа о даљим корацима Србије на путу ка чланству у ЕУ* (Блиц, 7. април 2016).
2. *То ће очигледно бити добро и за Србију – рекао је он подсећајући да је визна либерализација била **важан корак на путу Србије према ЕУ*** (Блиц, 2. март, 2016).
3. *...представници те елите већ у првој години транзиције решили све животне проблеме а онда 15 година обећавали грађанима да се налазимо **на корак до Европе** и бољег живота* (Политика, 19. март 2016).
4. *Тешко да би неко данас добио изборе на причи о Србији која **крупним корацима граби у Европску унију**, као што је то пошло за руком Тадићевим демократама 2008. године* (Политика, 21. март 2016).
5. *Постоје заједнички ставови ЕУ којима Србија треба **корак по корак** да се прилагоди* (Прес, 1. март 2016).

Изрази „крупни кораци” и „важан корак” указују на позитивно вредновање путовања. *Корак* се доживљава као део пресликавања у метафори СТРУКТУРЕ ДОГАЂАЈА – НАЧИН НА КОЈИ СЕ АКЦИЈА ВРШИ ИЛИ СРЕДСТВО ЗА ЊУ ЛЕСТЕ ПУТАЊА КА ОДРЕДИШТУ. Битно је активно деловање, сваки услов који Србија мора да испуни на путу ка Европској унији представља корак ближе зацртаном циљу. Међутим, ова метафора омогућава да се усредсредимо на једну страну апстрактног појма, али заклања друге стране или аспекте тог појма. Није јасно речено колики је број корака потребан, односно – колика је дужина пута.

3.2. Тешкоће на путу

Напредак земље ка доласку на крајње одређиште зависи од броја учињених корака. То на апстрактном нивоу одређује брзину доласка путника до одређеног циља у предвиђеном времену. На том путу путник наилази на различите препреке. Сви постављени услови и ризици који прате процес интеграције претварају се у препреке које путник мора уклонити. Брзина напредовања Србије ка Европској унији зависи од

тога како она савладава препреке које стоје на путу остварења циља. Овде примећујемо једно од пресликавања које је навео Лејкоф, а то је ТЕШКОЋЕ У АКЦИЈИ ЈЕСУ ПРЕПРЕКЕ НА ПУТУ.

1. *Србија и земље региона начиниле су велики **напредак на путу ка европској унији*** (Блиц, 18. март 2016).
2. *На питање какву динамику очекује у **напредовању Србије ка ЕУ** током свог мандата, он је додао да Србија има сву подршку САД али да „брзина тог процеса на крају у многоме зависи од ЕУ”* (Политика, 17. фебруар 2016).
3. *...**напредак Србије** у испуњавању политичких и економских критеријума на путу ка ЕУ* (Политика, 12. април 2016).
4. ***Напредак у приближавању ЕУ** отвара српским и аустријским предузећима нове могућности* (Прес, 8. фебруар 2016).
5. *Немачка канцеларка поздравила **напредак Србије на путу ка ЕУ*** (Курир, 4. април 2016).
6. *Да ли мислите да ће Брисел натерати Хрватску да одустане од **блокаде Србије на путу ка ЕУ?*** (Блиц, 10. април 2016).
7. *Који су кључни **проблеми и препреке Србије на путу ка ЕУ*** (Блиц, 8. април 2016).
8. *Загреб прети Београду **успоравањем пута ка ЕУ*** (Политика, 19. март 2016).
9. *Као **највећу кочницу европских интеграција** грађани и даље наводе политику сталног условљавања и уцена ЕУ* (Политика, 8. фебруар 2016).
10. *Хрватска **блокирала Србију: ипак рампа ка Европској унији*** (Телеграф, 8. април 2016).

Метафорички изрази као што су *препреке, рампе, блокаде, кочнице* квалификују тешкоће при постизању циља. Препреке позитивно усмеравају акцију ка њиховом уклањању. Циљ је изузетно вредан и због тога је уклањање препрека на путу пожељно и оправдано.

3.3. Раскрсница путева

Као моћно реторичко средство појављује се раскрсница. Примери у којима се изражава колебање Србије у погледу смера кретања и метафорички израз *раскрсница* истичу мукотрпност пута ка остварењу друштвеног циља.

1. ***Србија је на раскрсници**, политичкој и економској, после година које су прошле у бесмисленим ратовима* (Вечерње новости, 1. април 2016).
2. *У разговору с амбасадором Пакистана Арифом Махмудом, Николић је рекао да је Србија на **раскрсници Истока и Запада*** (Вечерње новости, 8. фебруар 2016).

3. *Очекивање српских званичника да Брисел реши проблем са Хрватском, која једина од 28 земаља чланица ЕУ није дала зелено светло Србији за отварање преговора о поглављу 23* (Блиц, 10. април 2016).
4. *Поводом одлуке Загреба да не да зелено светло Србији за отварање поглавља 23* Вулин истиче да би за Хрватску „најбоље било да своје комплексе лечи на неком другом или нека их чува само за себе“ (Политика, 9. април 2016).

Србија се налази на раскрсници, што значи да је већ прешла део пута. Пошто је дошла на раскрсницу, мора да одлучи у ком ће се смеру даље кретати. И ту се појављује метафора СЕМАФОРА. Зелено светло на семафору конвенционално се користи као „слободан пролаз“. У наведеним примерима уочавамо да Србији није дато зелено светло. Дакле, кретање напред није произвољна активност путника, односно државе, већ контролисан план од стране неких других институција.

3.4. План путовања

Документа којима се прецизно дефинишу кораци Србије до испуњења услова за визну либерализацију назива се *мапа пута*. Ако се долазак Србије на белу шенгенску листу концептуализује као ПУТОВАЊЕ, тада је логично да се документ који такво путовање прецизно дефинише назове *мапом пута*. Иако је Србија испунила све услове и добила визну либерализацију, у политичким текстовима још увек проналазимо примере у којима се јавља мапа пута:

1. *Мапа пута сарадње са Америком: Џонс је српском премијеру уручио „Мапу пута“, стратегију развоја економских односа Србије и САД* (Вечерње новости, 7. април 2016).
2. *Утврђена мапа пута за обнову Шенгена* (Вечерње новости, 4. март 2016).
3. *Просто, мапа пута за достизање циља, али уз много више помоћи, партнерства као и контроле ЕУ* (Блиц, 23. април 2016).

Ово показује да је Србија још увек под утицајем великих сила, да постоје они који јој намећу како да се понаша и којим путем да иде. Мапу дају надлежне институције да се путник не би изгубио или кренуо погрешним путем. Она пружа информације које олакшавају путовање, омогућава да се путник не изгуби на путу и да на најлакши и најкраћи начин дође до жељене дестинације. Мапу пута поседује Европска унија, која као једини водич зна пут до крајњег одређишта.

3.5. Краћи пут

Сваки пут је могуће скратити пречицама. Уз помоћ њих се тешкоће на путу могу избећи, а то би могло стижање на крајње одређиште учинити бржим и једноставнијим. На основу пронађених примера закључујемо да садашња власт не користи пречице, већ иде регуларним путем.

1. *Европска комисија одлучила је да ово поглавље буде отворено на почетку приступних преговора, јер је то врло озбиљан процес у којем **нема пречица*** (Политика, 17. април 2016).
2. *Вучић је рекао да влада **неће користити пречице ка ЕУ**, јер је боље ићи сигурним и стабилним путем* (Политика, 20. март 2016).

Коришћење пречица омогућава да путовање буде краће и да се брже стигне до крајњег одређишта. Међутим, није увек препоручљиво користити пречице, јер се на тај начин може доста тога пропустити. Сигурније је ићи дужим, али стабилним путем.

3.6. Долазак на одређиште

Сценарио ПУТОВАЊА завршава се доласком на циљ, а то је приступање Србије Европској унији. Метафорички изрази као што су *достизање* и *циљ* представљају део коначног пресликавања у метафори СТРУКТУРЕ ДОГАЂАЈА, а то је ДУГОРОЧНЕ, СВРСИСХОДНЕ АКТИВНОСТИ СУ ПУТОВАЊА.

1. *Питање професионализације и модернизације, али и ефикасности државне управе, са аспекта европских интеграција, веома је важно и један је од **кључних задатака које Србија жели да постигне** у наредне четири године **на путу достизања европских стандарда*** (Блиц, 1. април 2016).
2. ***Циљ** је да Србија у наредне четири године **достигне ЕУ стандарде*** (Блиц, 1. април 2016).
3. *Помоћница министра спољних послова за Европску унију одржала је студентима предавање на тему „**Србија на путу ЕУ**“. Она је рекла да је **Влада Србије европске интеграције поставила као један од најбитнијих спољнополитичких циљева*** (Блиц, 18. март 2016).
4. *Али тај замор од европских тема није настао само зато што су бирачи преломили, већ што некако осећају да се тај **пут** до обећане земље стално продужује, а **циљ помера*** (Политика, 19. март 2016).
5. *Кад је реч о самој Србији, у овом тренутку чланство у ЕУ је, према њеној оцени, **стратешки спољнополитички циљ Србије** и „док је такве политике, тај **пут је отворен и неупитан**“* (Политика, 26. март 2016).
6. *Зато, нека вас нико не плаши Европском унијом! Ова влада јако добро зна **куда Србија треба да иде и где је циљ*** (Политика, 10. фебруар 2016).

Из ових примера закључујемо да ће се дуг и мукотрпан пут на крају исплатити, јер нас на крају чека бољи живот у европској заједници.

4. Пут Србије у Европу кроз време

Када упоредимо метафоре путовања које је употребљавао Зоран Ђинђић и метафоре које проналазимо у данашњим штампаним медијима, видећемо да се многе

од њих понављају. Иако је прошло доста година, Србија и даље тежи истом циљу, а то је улазак у Европску унију, па се и даље користе исте метафоре за исказивање тог пута.

Метафоре које је Зоран Ђинђић употребљавао допринеле су конструкцији „наших“ и „њихових“ кроз референцијалне и еволутивне стратегије. „Наши“ су конструисани као демократска, брза, модерна Западна Европа, док су „њихови“ конструисани као спора, недемократска, старомодна Источна Европа. Србија је представљена у покрету, док је Европа стабилна. Европа је концептуализована као циљ, док Србија путује ка том циљу. Позитивно кретање дешава се према Западу, концептуализовано је као кретање унапред, а пошто је будућност испред говорника, прикључење Европској унији је представљено као једини начин на који Србија може да преживи и да успе.

Србија треба да се придружи Европи. Тај процес је концептуализован као путовање возом (примери 1, 2), и просторно и временски. Просторно, путовање се дешава од Истока, који је карактеризован као негативан, према Западу, који је карактеризован као позитиван (примери 3, 4). Временски, путовање се дешава кроз историју (примери 5, 6), где је прошлост евалуирана као негативна, а будућност као позитивна и повезана са европским вредностима. Временска концептуализација се често реализује кроз просторну концептуализацију.

Само путовање је евалуирано као тешко, а препреке на путу су идентификоване као интерни економски и социјални проблеми (примери 7, 8). Вођа на путу је владајућа партија, концептуализована као неко ко води (пример 9, 10). Демократска партија се брзо креће на свом путу, док су елементи који је успоравају окарактерисани као негативни (пример 11, 12).

1. *Да покажемо Европи да смо зрели за Европу, да не желимо сами да уђемо у тај воз, већ да смо способни да заједнички решимо своје проблеме* (Ђинђић 2007: 71).
2. *Лидер демократа је признао да је та странка „у једном тренутку заборавила на интересе грађана, деловало је као да смо ми кренули возом у Европу, а њих оставили на перону“* (Блиц, 10. март 2016).
3. *Друга могућност била је да кренемо у ризичну операцију инвестиција у будућност, недвосмислено се окрећући према Западу. Да, дакле, будемо онај мост који ће Србију коначно повезати са Западом, без икакве гаранције да ћемо у томе икада успети. Хтели смо, дакле, да преузмемо на себе улогу да будемо мост који је кренуо ка другој обали, али је стално висио у ваздуху, јер је та друга обала била исувише далеко – на Западу* (Ђинђић 2007: 32).
4. *При свему томе није се мењао стратешки правац земље, те се може рећи да су, спољнополитички гледано, они који су формирали власт 2012. године наставили, са мањим отклонима, спољну политику претходника која се сводила на суптилно балансирање између Запада и Истока, уз прокламован циљ придруживања Европској унији* (Политика, 15. март 2016).

5. *На 200 година Првог српског устанка ми треба да заокружимо ту предисторију и да уђемо у своју нову историју. Наша нова историја је Европска заједница, европска интеграција* (Ђинђић 2007: 53).
6. *Он је поручио да су предстојећи избори веома важни јер је Србији потребан договор о томе куда друштво иде – у прошлост или у будућност, пред врата Европске уније* (Политика, 6. март 2016).
7. *Ми се и као Влада Србије и као народ налазимо на једном врло уском путу кроз Сцилу и Харидбу. Сцила је јако лоше стање наше економије која није у стању да произведе већи национални производ, а Харидба – то су велики социјални издаци остарелог становништва са милион и присто хиљада пензионера... На том танком, уском путу морамо да напредујемо и због тога је важно да се људима у Србији објасни да реформе које ми спроводимо не могу одмах да донесу резултате* (Ђинђић 2007: 12).
8. *„Разлог застоја у проширењу није то да се неко претвара, него је економске природе”, каже и објашњава да се земље региона од 2008. удаљавају од ЕУ. „Ако не можете да приближите свој економски систем макар просеку ЕУ, онда немате ни подлогу на основу које правите међусобно приближавање”, истиче извор* (Политика, 7. март 2016).
9. *Наш заједнички циљ јесте да Србију доведемо у Европу* (Ђинђић 2007: 158).
10. *Премијер Србије је нагласио да су европске интеграције стратешки циљ Србије* (Политика, 2. фебруар 2016).
11. *Нас демократе да је неко питао у меродавном смислу ових година дана не би било кочења и било би брже. Али не жалимо се. Оно што желимо јесте – када убрзавамо, када претичемо, дајте да све снаге концентришемо на кретање напред. А у наредне три године морамо да претичемо јер смо много заостали. Ја сам сигуран да ви овде имате довољно снаге да још додате гас. Нашим међународним пријатељима кажем – врло брзо ћемо вам се придружити у Европској заједници и онда ћете видети шта је брзина у Србији* (Ђинђић 2007: 54).
12. *Ова влада и премијер Вучић тиме су донели одлуку да Србија неповратно иде путем ЕУ. Назад нема!* (Политика, 10. фебруар 2016).

Ова врста концептуализације односа између Србије и Европе примењује се у српској политици и сада. Србија још увек путује у Европу, још увек постоје препреке на путу, а владајућа партија је још увек иницијатор, покретач тог путовања.

5. Закључак

Значајна је улога метафоричког сценарија ПУТОВАЊА у политичком и јавном дискурсу Србије. Овај дискурс пружа потврду основне когнитивне функције метафора у друштвеном животу. Компликовани политички проблеми схватају се кроз одређене метафоре које се употребљавају у политичком дискурсу. Процес прикључивања

Србије Европској унији тешко је замислити и когнитивно изразити без употребе метафоричких израза као што су следећи: *пут, путања, стаза, кретање, препреке, циљ*.

Настојање Србије да дође до циља, а то је придруживање Европској унији, најчешће се приказује метафором путање, кретања, или путовања. Србија временском путањом путује ка Европи (Европској унији) која је њен циљ, а то кретање је кретање унапред, пошто је будућност метафорично представљена као оно што се налази испред говорника. „Оно што нас очекује или оно што ми очекујемо да се деси подразумева кретање у сусрет њему, ка њему па будућност метафорично концептуализујемо на месту испред нас. Јер у физичком свету крећемо се унапред, ка нечему, у нефизичком свету повратка назад нема. Ако нема прогреса, напретка, остварења циљева онда значи да је метафорично путовање обустављено па имамо утисак да тапкамо у месту“ (ЈАЊИЋ, ЧУТУРА 2012: 131). Све је то начин језичке концептуализације стварности, стварање конкретне слике за једну сложену апстракцију као што је будућност.

Уз помоћ језика стварамо и слику хијерархијске лествице. На скали вредности, државни и политички успех увек је позициониран на вишем нивоу; успех је уздизање увис, освајање висина. Циљеви које треба остварити постављени су високо и до њих се стиже степеник по степеник. Нижи ниво подразумева пад, клизање, пропадање. Имагинарну представу хијерархијске лествице међудржавних вредности, на којој је Србија сада на ниским позицијама, концептуализујемо на овакав начин. Успех Србије, односно њен спас, налази се у европским интеграцијама које она мора да заслужи испуњавањем задатих услова, а то значи да се степеник по степеник пење ка врху.

Предстојећи политички догађаји показале да ли ће метафорички сценарио ПУТОВАЊА и у будућности имати значајно место у јавном дискурсу Србије. Велика је вероватноћа да ће се наведени метафорички изрази употребљавати у политичком дискурсу Србије све док наша земља не уђе у Европску унију, што је и циљ овог путовања.

Литература

- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- ЋИНЂИЋ, Зоран, *Пут Србије у Европу*. Приредио Живота Ивановић. Београд: DRASLAR PARTNER, 2007.
- ЈАЊИЋ, Марина и Илијана Чутура. *Простор, време, друштво – сусрети у језику*. Јагодина: Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Јагодини, 2012.
- КЛИКОВАЦ, Душка. *Метафоре у мишљењу и језику*. Београд: Библиотека XX век, 2004.
- РАДОВАНОВИЋ-ФЕЛБЕРГ, Татјана. „Путовање Србије у Европу на Ћинђићевим метафорама“. *Ријеч*, бр. 1. Никшић, 2009: стр. 43–60. <<http://www.ff.ucg.ac.me/dokumenta/Rijec%20I/Tatjana%20Radanovic%20Feldberg.pdf>> 02. 05. 2016.

- СИЛАШКИ, Надежда и Татјана Ђуровић, Биљана Радић-Бојанић. *Јавни дискурс Србије; когнитивистичко-критичка студија*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, 2009.
- KÖVECSSES, Zoltán. *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press, 2010.
- LAKOFF, George and Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago – London: University of Chicago Press, 1980.
- LAKOFF, George. „The contemporary theory of metaphor”. *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993: str. 202–251.
- ŠARIĆ, Ljiljana. „Metaphorical models in EU discourse in the Croatian media“. *Jezikoslovlje*, 6: 2. Osijek, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 2005, str: 145–170.

Извори

Дневни новине: *Политика, Блиц, Вечерње новости, Телеграф, Прес, Данас, Курир*.

Marija S. Milosavljević

THE METAPHOR OF TRAVELLING IN POLITICAL DISCOURSE

This paper discusses the conceptual metaphors in political discourse. The aim is to determine how the European Union looks like in a picture scheme of public political discourse of Serbian printed media. The paper analyzes the conceptual metaphors dealing with the European Union and the entry of our country into the EU. The theoretical framework of the research is based on the principles of cognitive linguistics (theory of conceptual metaphor and metonymy) and critical discourse analysis. We pay special attention to the questions of movement and travelling. Metaphors represent a powerful discursive weapon. Their relationship with the society is bidirectional - metaphors are formed under the influence of a society and they shape their own social reality by emphasizing certain aspects of a term. The metaphors originated from the media influence consciously or unconsciously the positive or negative perceptions of the EU among ordinary citizens.

Keywords: conceptual metaphor, political discourse, the metaphor of travelling, the European Union